

נחלת ארץ ישראל

כיבוש ארץ ישראל

גבולתיה בימי יהושע

והחלוקה לשבטים

בגמ' במס' נדרים (כ"ב ע"ב) אמרו "אמר רב אדא ברבי חנינא: אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, שערכה של ארץ ישראל הוא", כוונת חז"ל לומר שעיקרן של שאר הנביאים לא היה אלא להוכיח את ישראל על עבירות שבידם, ואלמלא חטאו לא הוצרכו לתוכחתם. אך ספר יהושע בו מפורשים הגבולות והנחלות אשר נחלו השבטים, הם "ערכה של ארץ ישראל", וספר זה ניתן לנו, גם אם לא היו חטאים. נפרט לפנינו יסודות כבוש ארץ ישראל, שהם המבוא לקדושת הארץ למצותיה, כללי גבולות הארץ, וכללים בחלוקת הארץ לשבטים, כפי הנלמד מהמקראות בספר יהושע.

נחלת ארץ ישראל

משה עבדי מת ועתה קום עבר את הירדן הזה אתה וכל העם הזה אל הארץ אשר אנכי נתן להם לבני ישראל: כל מקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל משה: מהמדבר והלבנון הזה ועד הנהר הגדול נהר פרת כל ארץ החתים ועד הים הגדול מבוא השמש יהיה גבולכם: לא יתיצב איש לפניך כל ימי חיך כאשר הייתי עם משה אהיה עםך לא ארפך ולא אעזבך (יהושע א' ב' - ה').

קום עבור את הירדן הזה

בפסוקים שלפנינו, בהם נצטוו יהושע להכניס את בני ישראל לארץ ישראל, לא נזכרה מלחמה. יהושע מצווה להכנס לארץ שנתנת לעם ישראל במתנה מאת ה' - "אשר אנכי **נותן להם לבני ישראל**", כאדם הנכנס לתוך שלו - "קום עבור את הירדן הזה". אין כאן התייחסות לשבעה עממין יושבי הארץ שלכאורה צריך להלחם בהם, הם כאילו אינם קיימים.

חז"ל מוסרים לנו שעוד לפני שעברו עם ישראל את הירדן, שלח יהושע ליושבי הארץ שלשה כתבים, והראשון שבהם "הרוצה לפנות יפנה" (ירושלמי מסכת שביעית פ"ו):

"שלשה כתבים שלח יהושע עד שלא נכנס לארץ, הראשון שלח להם **מי שרוצה לברוח יברח**, וחזר ושלח מי שרוצה להשלים ישלים, וחזר ושלח מי שרוצה לעשות מלחמה יעשה" (רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ה).

מצות המלחמה האמורה בתורה (דברים כ' י"ח), כוללת קריאה לשלום, שהיא למעשה קריאה לתנאי מס ועבדות "והיה אם שלום תענך ופתחה לך והיה כל העם הנמצא בה יהיו לך למס ועבדוך" (דברים כ', י"א), אך אין המצוה כוללת קריאה לרוצה לברוח שיברח. אך יהושע, לפני שקרא להם למלחמה או להשלים בתנאי מס ועבדות, הוא שולח להם הרוצה לברוח יברח - אם יסתלקו מארץ ישראל לא ילחם בהם. עתה רצונו להכנס לארץ שהקב"ה נתנה לנו במתנה, והרוצה לפנות יפנה.

נבאר לפנינו מה עומד ביסוד קריאה זו. ותחילת הכל דברי רש"י בבראשית:

"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

והדברים צריכים ביאור, אומות יאמרו לסטים אתם, אתמהה, הרי יש הלכה ידועה שכיבוש מלחמה קונה, וכמאמר חז"ל "עמון ומואב טהרו בסיחון" (גיטין ל"ח ע"א ובתוס' שם). וכך הדין אף בשאר אומות שהם קונים זה מזה בכיבוש, ואף אם כבשו מישראל, כמבואר שם בסוגיא, ואין זה גזל. וכיון שכך הדין ונמוסי האומות כולן שכיבוש מלחמה קונה, מה הם באים באים בטענה על ישראל.

נרחיב את הדברים: נצטוינו שלא לכבוש את עמון ומואב, שנאמר "ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה, כי לא אתן לך מארצו ירשה כי לבני לוט נתתי את ער ירשה" (דברים ב, ט), ולמרות צווי זה, עם ישראל כבש חלקים מארץ מואב (כמו העיר חשבון), משום שנכבשו לפני כן ע"י סיחון מלך האמורי ונעשו למלכות האמורי. וכך נאמר "ולא נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו וגו', וילחם בישראל. ויכהו ישראל לפי חרב, ויירש את ארצו מארנון עד יבוק עד בני

עמון כי עז גבול בני עמון. ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמורי **בחשבונו ובכל בנתיה** (במדבר כא, כג-כה). והכתוב עצמו מבאר, מדוע היה מותר לעם ישראל לכיבוש ולקחת את העיר חשבון אף על פי שהיתה לפנים של מואב: "כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי הוא, והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון. על כן יאמרו המושלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון" (במדבר כא, כו-כז). כלומר, העיר חשבון אף שהיתה מארץ מואב, נכבשה ע"י סיחון מלך האמורי, ונעשית "עיר סיחון", משום שכבוש מלחמה קונה, ולכן עם ישראל לא לקח ממואב אלא מסיחון. וכך פירוש הביטוי "עמון ומואב טהרו בסיחון", שחלקים מעמון ומואב נעשו "טהורים" לנו לכבשם, מכח כיבוש סיחון שקדם ולקחם לעצמו. ומעתה אנו חוזרים ושואלים, מה היא טענת האומות "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים", הרי אין זו לסטיות, שכך היה הדין מעולם, שכיבוש מלחמה קונה. והואיל ויהושע כבש את ארץ שבעה גוים, הרי היא שייכת מכח הכיבוש לעם ישראל, ומה טענתם.

"כיבוש מלחמה" לעומת "כיבוש ארץ ישראל"

אמנם באמת, חלוק הדין הכללי של "כיבוש מלחמה", מהזכות של עם ישראל בארץ ישראל. בדין "כבוש מלחמה", לא נתחדש אלא שהכיבוש מועיל לקנות בעלות שלטון, שזה עניינו של המלך במדינתו. וכאשר סיחון כבש מארץ מואב עד ארנון נעשה הוא למלך חשבון. אך אין הכיבוש עצמו מפקיע את הבעלות הפרטית של כל יחיד ויחיד בביתו ובשדהו. גם לשון הפסוק מורה כן, שהכל מיוחס למלך: "כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי הוא, והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון. על כן יאמרו המושלים באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון".

התועלת בבעלות שלטונית היא שיש למלך שליטה על הבעלות הפרטית לפי גדר דינא דמלכותא, להטיל מסים ומכסים, ואף להפקיע ממונו של הפרט לצרכי המדינה והמלכות. אך לדינא דמלכותא יש גדרים מגבילים שאין כוחה אלא כפי נמוסי העמים ודרך שויון, כמו שכתב הרמב"ם בפ"ה מהל' גזילה (הל' י"ד-י"ה). וכך הוא גם דין המלכים במלחמותיהם שאין כח שלטונם הבא מחמת הכיבוש, אלא כפי נמוסי העמים. כן כתב הדבר אברהם (ח"ב ס"ו ד') בשם מוה"ר אלי' ברוך קמאי "דגדר כיבוש מלחמה הוא כל שהוא מנימוסי המדינות המקובלים בין העמים בתורת מלחמה בין צד לצד יש לו דין כיבוש, וכל שאינו מנימוסי המדינות יש לו דין גזלן", עכ"ל. ובלשון שו"ע הרב חו"מ (קונטרס אחרון הל' הפקר והשגת גבול) כשדן על שביה במלחמה "שכן הוא משפטי כל המלכים במלחמותיהם".

כן נראה גם מדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות עבדים ה"ד "מלך עכו"ם שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה, וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיא עושה עמו מלחמה שיביא וימכור לעצמו וכו' הרי דינו דין", ולכאורה למה כתב "הביא שביה ומכרה" ולא כתב "הביא שביה הרי היא שלו" וממילא ודאי שיכול למכור. אלא ודאי, שע"י הכיבוש יש למלך רק בעלות שלטון וכח להפקיע, ובלא הפקעה נמשכת ממילא הבעלות הפרטית כמקודם. וכן משמעות לשונו "הרי דינו דין" היינו דינא דמלכותא דינא, ודו"ק.

ובאמת שאין זה מנימוסי האומות לכבוש ארצות, לגרש את העם הנכבש ולנחול את ארצם, כמו שאמרו בבמדבר רבה פר' בלק (פרשה כ) "ויצא לקראתו אל עיר מואב למטרפולין שלהן, מה ראה

לקדמו לגבולין [מה ראה בלק להקביל את פניו של בלעם בגבולין], אמר הגבולין הללו שנקבעו מימי נח שלא תכנס אומה בגבול חברתה, אלו באין לקלקל, והיה מראה לו היאך פרצו ועברו גבול סיחון ועוג כאלו קובל עליהם". שאף שכבר כבש סיחון מארץ מואב, וזכה בכיבוש מלחמה בשלטון, אך היתה טענה על עם ישראל, שהם כובשים על מנת לנחול ולגרש את האומות מנחלתם.

אמנם מצינו שכל המלכים הגדולים כגון סנחריב (שאמרו עליו שבלבל את העולם), היו מעבירים אוכלסין ממקום למקום לפי צורכי שלטונם, אך לא גרשו לחלוטין אלא היו נותנים להם מארצות שלטונם מקום חלופי לדור בו, וכל זה מכח כבוש מלחמה שמקנה למלך הכובש זכויות שלטון. אך כיבוש וגירוש מוחלט למטרת נחלה אינו מנמוסי העמים. וכל שכן שאין זה מחוקי העמים לכבוש ארצות ולהשמיד את העם היושב שם, כדי לקחת את ארצם לנחלה.

כמו כן, אין זה מחוקי המלכים לתגר מלחמה בלא עילה, כמו שמצינו שאמר יפתח למלך בני עמון "מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי" (שופטים יא, יב, ובמלכים שם¹⁸). וכשנלחם שאול בעמלק נאמר "וירב בנחל" (שמו"א טו, ה), ומפרש שם המלבי"ם "באשר אין מחוקי המלכים לתגר מלחמה בלא איזה עילה, כענין מה לי ולך כי באת אלי להלחם בארצי, ביקש שם מריבה בנחל שלפני ערי עמלק, ששאל אמר שהנחל והבקעה שייך אליו ועמלק רב עמו ע"ז, עד שזה היה עילת המלחמה". אך כיבוש יהושע בארץ ישראל, לא היה למטרת שלטון על יושבי הארץ, אלא לקיום הצו האלקי "וירשתם אותה וישבתם בה" (דברים יא, לא). יהושע ובני ישראל נכנסו לארץ להיותה לנו לארץ נחלה, להנחיל בתוכה את שבטי ישראל, לקחת את הבעלות הפרטית, הערים הבתים והשדות שלנו הם. מאת הבורא לנו היא "זכר לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור, אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק, ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, לאמר לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם" (תהלים קה, ה-יא). וע"ז נאמר (שם קלה, יב) "ונתן ארצם נחלה, נחלה לישראל עמו". והוא האמור ליהושע "קום עבור את הירדן הזה אל הארץ אשר אנכי נותן להם לבני ישראל". ונאמר: "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת" וגו' (בראשית טו, יח), כך אמר הקב"ה, כבר נתתי את הארץ מתנה לאברהם שנאמר לזרעך נתתי את הארץ (בראשית רבה פר' מט ס"ב). לכן שלח יהושע ליושבי ארץ כנען - "הרוצה לפנות יפנה", ולא טרח להציע להם מקום חלופי, שהרי ארץ ישראל נתנה לעם ישראל. וע"ז יאמרו אומות לסטים אתם, שלקחנו את ארצם ונחלתם. ואין אנו יכולים לומר להם שכבוש מלחמה קונה, משום שכבוש מלחמה המקובל בין העמים אינו אלא לצרכי שלטון בלבד, ואנו כבשנו כדי לקחת את נחלתם. ואנו אומרים להם "כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

ובתלמוד ירושלמי (מסכת שביעית פ"ו) מבואר שהגרגשי, נענה לקריאת יהושע, ופינה את מקומו בארץ ישראל, והלך לו לאפריקי. אולם לאחר שנים רבות בימי אלכסנדר מוקדון חזרו וטענו על זכותם לשוב לארץ ישראל, וכך אמורים הדברים בגמ' סנהדרין צ"א ע"א:

"תנו רבנן, בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי (הוסרו העוררין) מיהודה ומירושלים (שהיו רוצין ליטול חלק ביהודה ובירושלים - רש"י). כשבאו בני אפריקיא לרון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, אמרו לו, ארץ כנען שלנו היא, דכתיב ארץ כנען

¹⁸ מלבי"ם שם "מה לי ולך. כי מלחמה שתתהווה בין שני מלכים (אם תהיה כפי נמוסי המלכים לא בדרך עשק) יש לה בהכרח איזה עילה, כמו מריבה או טענה וכדומה, ולרוב יוכלו להתפשר ביניהם בטוב טרם נשקה המלחמה, ושאל שיודיעוהו סבת המלחמה, ומה רוצה ממנו".

לגבלתיה, וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה (ואתם ישראל ירשתם שלא כדין, ששלנו הוא, שכנען אבינו היה - רש"י). אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים, תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון וכו'".

והקשה בספר "תורת חיים", מה טענתם של בני אפריקיא (הגרגשי), הרי ארץ כנען נכבשה ע"י יהושע ונקנית לעם ישראל בכבוש מלחמה כדין הנלמד מעמון ומואב טהרו בסיחון. והיא באמת תמיהה גדולה, שהרי באו לפני הכובש הגדול אלכסנדר מוקדון שכבש ארצות ושלט בהם, א"כ עד שהם טוענים על עם ישראל איך כבשו, יטענו על אלכסנדר עצמו, ואם הם מכירים בכבושו שלו, למה לא יכירו בכבושם של ישראל.

אך לפי מה שנתבאר כאן הדברים ברורים, שאמנם כבושו של אלכסנדר כיבוש הוא, כדין עמון ומואב טהרו בסיחון, שהכיבוש הועיל לקנות בעלות שלטון, אך הבעלות הפרטית של כל אחד בביתו ובשדהו, נשארה לבעלים כקודם הכבוש. וטענת בני אפריקיא [בני הגרגשי שעזבו את ארץ כנען מחמת מכתבי יהושע הרוצה לברוח יברח], שהם גורשו לגמרי מנחלתם ונאלצו לחפש להם מקומות אחרים חוץ לגבולין, וטענו עתה שלא היו רשאים עם ישראל לעשות כן, שהרי אין זה כמשפטי המלכים במלחמותיהם.

ואולם האמת שארץ ישראל כבר נתנה לנו מורשה, כמו שנאמר לפני יציאת מצרים "והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב, ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'". (שמות ו, ח). יהושע ובני ישראל נכנסו לארץ ישראל לתוך שלהם, לא אנו נלחמנו בהם אלא הם נלחמו בנו. "ותעברו את הירדן ותבאו אל יריחו וילחמו בכם בעלי יריחו האמרי והפרזי והכנעני והחתי והגרגשי החוי והיבוסי ואתן אותם בידכם. ואשלח לפניכם את הצרעה ותגרש אותם מפניכם, שני מלכי האמרי לא בחרבך ולא בקשתך. ואתן לכם ארץ אשר לא יגעת בה וערים אשר לא בניתם, ותשבו בהם כרמים וזיתים אשר לא נטעתם אתם אוכלים" (יהושע כד, יא-יג). ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו.

"כל מקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם נתתיו"

בעלות עם ישראל על ארץ ישראל שהיא בעלות גמורה לנחלה, אינה מצטמצמת לגבולות ארץ ישראל האמורים בתורה, אלא רחבים הם לכל מקום שיכבשו לפי גודלי "כיבוש רבים", והוא האמור כאן "כל מקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם נתתיו כאשר דברתי אל משה" (יהושע א, ג). ולמשה נאמר בסוף פרשת עקב "כל המקום אשר תדרך כף רגלכם בו לכם יהיה" ואמרו שם בספרי "מה ת"ל אשר תדרך כף רגלכם, אמר להם כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם". ולשון רש"י ביהושע כאן "ושנינו בספרי אם ללמד על תחומי ארץ ישראל, הרי הוא אומר מן המדבר והלבנון, אם כן למה נאמר אשר תדרך, אף חוצה לארץ, משתכבשו את הארץ כל מה שתכבשו חוצה לארץ יהיה קדוש ויהיה שלכם".

גם הלכה זו שהספרי מלמדנו ש"כל מקום שתכבשו חוץ מן המקומות האלו הרי הוא שלכם". אינה מכח ההלכה ש"כבוש מלחמה" קונה, כמו שאמרו "עמון ומואב טהרו בסיחון", אלא כאן באה ההלכה מיוחדת לעם ישראל - ש"כיבוש רבים" של ישראל, אף בשאר ארצות חוץ לגבולות ההבטחה, אם נעשה כסדר הכיבוש, קונה אף את הבעלות הפרטית - להיותם לעם ישראל לנחלה, "לכם יהיה", "לכם נתתיו".

נחלת ארץ ישראל

ההבטחה שכל מקום שיכבשו יהיה שלהם, אף חוץ לגבולי ארץ ישראל, כבר נאמרה ליעקב אבינו, שאמר בברכתו ליוסף "ברכת אביך גברו על ברכת הורי עד תאות גבעת עולם" (בראשית מט, כו), ופרש"י שם "שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים מגעת עד ד' קצות העולם שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו' מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם א"ל שא עיניך וראה וגו' כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד, ליצחק אמר לו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו', ז"ש ישעיה והאכלתיך נחלת יעקב אביך, ולא אמר נחלת אברהם". והוא שנאמר ליעקב "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך, והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה" ופרש"י שם "הארץ אשר אתה שוכב עליה, קיפלה הקב"ה כל ארץ ישראל תחתיו", וקיפלה תחתיו רק את ארץ ישראל לגבולותיה, ואח"כ הוסיף לו "ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה".

קדושת הארץ - כבוש רבים

בפסוקים שבתחילת ספר יהושע, נאמרו כללים לאופן הכיבוש, כדי שיהיה הכיבוש "כיבוש רבים", שבכך נעשה המקום הנכבש לארצם של עם ישראל. הצורך בכיבוש לפי כללים אלה נוגע לדינים רבים, ובראשם קדושת ארץ ישראל למצוות התלויות בארץ. וכך נלמד מן הפסוקים:

"קום עבור את הירדן הזה אתה וכל העם הזה", מילת "אתה" כאילו כפולה היא, שהרי כבר נאמר "קום עבור", ובאה להדגיש, שיהיה יהושע בראש העם: "אתה וכל העם הזה". וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות תרומות (הלכה ב):

ארץ ישראל האמורה בכל מקום, היא בארצות שכיבשן מלך ישראל או נביא מדעת רוב ישראל וזהו הנקרא כיבוש רבים, אבל יחיד מישראל או משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות.

בספר "קריית ספר" לרבינו המבי"ט, כותב שפסוקים אלה הם המקור לדברי הרמב"ם, שהרי ליהושע שהוא מלך, ולכל ישראל נאמר "קום עבור את הירדן הזה אתה וכל העם הזה", היינו שיהיה הכיבוש במלך או נביא וכל ישראל עמו, אפילו לכיבוש הארץ שניתנה לאברהם אבינו שהרי בזה דיבר הכתוב.

ותנאי נוסף הזכיר הכתוב: "אל הארץ אשר אנכי נותן להם, לבני ישראל", שהכינוי הבא כפול (להם - לבני ישראל), בא להורות שלבני ישראל דוקא - לא לך (מלבי"ם). כלומר, שכיבוש זה אף שנעשה במלך לא יהיה שייך למלך, כשאר כבושי מלכות שהם לצורך שלטון גרידא, להעלות מס ועבדות, אלא שיהיה הכבוש לצורך נחלתם של ישראל. וכך כתב רש"י במסכת גיטין (דף ח' ע"ב) "בכיבוש יהושע שהיו כולם וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה".

ומטעם זה כתב הרמב"ם (הנ"ל) ש"משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן מקום, אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם, אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות", כיון שאין הכבוש עבור כל ישראל, אלא עבור שבטם ומשפחתם בלבד. אך הוסיף הרמב"ם שם וכתב:

**ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל א"י לשבטים אע"פ שלא נכבשה,
כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט וכיבוש חלקו.**

נחלת ארץ ישראל

כוונת הרמב"ם לפרש את מה שנאמר בתחילת ספר שופטים, שכמה וכמה שבטים כבשו בעצמם חלקים מארץ ישראל, "ויעל יהודה ויתן ה' את הכנעני והפרזי בידם" (שופטים א, ד) "וילכד יהודה את עזה ואת גבולה ואת אשקלון ואת גבולה ואת עקרון ואת גבולה" (שופטים א, יח) ועוד. האם אמנם לא יהיו מקומות אלו בכלל קדושת ארץ ישראל.

אך באמת כבר נאמר בספר יהושע פרק י"ג (א-1):

ויהושע זקן בא בימים ויאמר ה' אליו אתה זקנתה באת בימים והארץ נשאה הרבה מאד לרשתה: זאת הארץ הנשארת כל גלילות הפלשתים וכל הגשור: מן השיחור אשר על פני מצרים ועד גבול עקרון צפונה לכנעני תחשב חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים וגו' אנכי אורישים מפני בני ישראל, רק הפלה לישראל בנחלה כאשר צויתך:

נצטוה יהושע בפסוקים אלו, לחלק את ארץ ישראל בגורל לשבטי ישראל, ולכלול בחלוקה גם מקומות מארץ ההבטחה שעדיין לא נכבשו. לכן פרט השי"ת את אותם המקומות, כמו שנאמר "זאת הארץ הנשארת וגו'", שנשארו ועדיין לא נכבשו, ואמר ליהושע "אנכי אורישים מפני בני ישראל רק הפלה לישראל בנחלה". הוא שכתב שם רש"י, "הפלה לישראל בנחלה - ויכבוש לאחר זמן כל שבט ושבט מה שנפל בגורלו".

והטעם שנצטוה יהושע לחלק לשבטים גם את המקומות שלא נכבשו עדיין, הוא כמו שביאר הרמב"ם "כדי שלא יהיה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבוש חלקו".

וביאור דבריו, שהואיל והתנאי היסודי לכיבוש רבים, שיהיה הכיבוש לצורך כל ישראל, כמו שכתב רש"י בגיטין דף ח' ע"ב "בכיבוש יהושע שהיו כולם, וכבשוה לצורך כל ישראל קודם חלוקה". כלומר שיהיה המקום הנכבש לנחלתם של ישראל ויחלקוה לשבטיהם, משא"כ משפחה או שבט שכבשו לצורך עצמם הוא כיבוש יחיד. וכשחילק יהושע את א"י, ואף המקומות שלא נכבשו נתחלקו בגורל לפי שטחה של ארץ ישראל, הרי שכיבושו של אותו שבט אח"כ, הוא כיבוש לצורך קיום החלוקה לפי השטחים שנקבעו, והוא כיבוש בשליחותם של יהושע וכל ישראל, לצורך כל ישראל שיחזיק כל אחד בחלקו.

כבוש ירושלים בימי דוד

אחר שמלך דוד ע"ה שבע שנים בחברון, המליכוהו כל שבטי ישראל עליהם, כמתואר בספר שמואל ב' "ויבאו כל זקני ישראל אל המלך חברונה, ויכרת להם המלך דוד ברית בחברון לפני ה' וימשחו את דוד למלך על ישראל" (ה, ג). אף שארץ ישראל כבר נכבשה, אך ירושלים עדיין לא נכבשה. וכשמלך דוד, נאמר שם (פרק ה, ו-ז) "וילך המלך ואנשיו ירושלם אל היבסי יושב הארץ וגו' וילכד דוד את מצודת ציון היא עיר דוד".

והעיר שם הרד"ק "וילך המלך ואנשיו - ובדברי הימים וילך דוד וכל ישראל [כלומר, שבפסוק המקביל בדב"ה] א (יא, ד) נאמר "וילך דוד וכל ישראל ירושלם היא יבוס", כי כל ישראל היו עתה אנשיו, וכיון שמלך על כל ישראל הלך אל ירושלים ללכוד מצודת ציון, לפי שהיתה קבלה אצלם כי ציון ראש ממלכת ישראל ולא ילכוד אותה אלא מי שיהיה מלך על כל ישראל, ועד היום לא נתקיימה מלכות בישראל כי שאול לא קמה מלכותו". סיבבה ההשגחה, שירושלים לא נכבשה לא ע"י שבט בנימין ולא ע"י שבט יהודה, ולא נכבשה אלא ע"י דוד המלך וכל ישראל.

נחלת ארץ ישראל

לפי מה שנתבאר לעיל הדברים נפלאים. הרי כידוע ירושלים לא נתחלקה לשבטים (גמ' יומא י"ב ע"א, וברמב"ם פ"ז מהל' בית הבחירה הל' י"ד. אמנם מתחילה נתחלקה, כי לא ידעו עד זמן שמואל ודוד היכן מקום המקדש, ונפלה מתחילה בחלק יהודה ובנימין, אך התנה יהושע שמי שיפול בית המקדש בחלקו, תחזור העיר לשותפות כל ישראל כקודם חלוקה). ואם היתה נכבשת ע"י אחד השבטים, היה כבוש זה כיבוש יחיד, כיון שלא נתחלקה, ולא היתה מתקדשת להיותה ארץ ישראל, ולכן סיבבה ההשגחה שירושלים לא נכבשה עד זמן דוד, וכשנכבשה נאמר "וילך דויד וכל ישראל, ירושלים", והדגיש הכתוב שהיה הכבוש עם "כל ישראל" כדי שיהיה הכבוש כיבוש רבים.